

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

Nr

5236

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ELIASZA

596/1

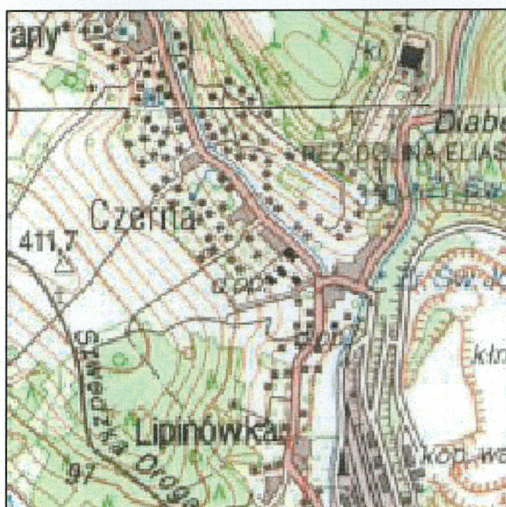
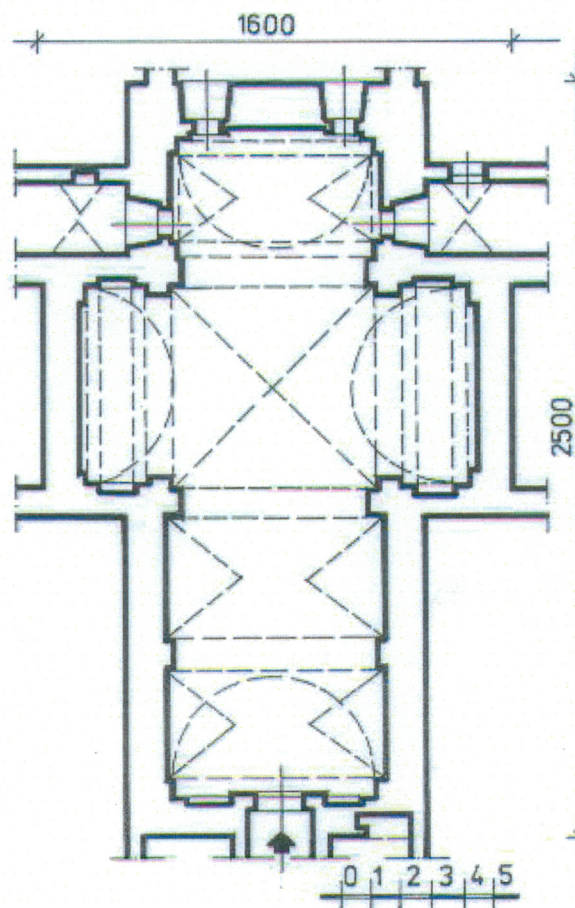
2. Czas powstania

1631-40 r.

3. Miejscowość

CZERNA

11. Zdjęcia, rzut, sytuacja, orientacja

4. Adres Czerna 79

nr ewidencyjny działki: 1265

nr księgi wieczystej

5. Przynależność administracyjna

Województwo: małopolskie

Powiat: krakowski

Gmina: Krzeszowice

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Jw.

7. Przynależność administracyjna przed 01.01.1999e.

Województwo krakowskie

Gmina Krzeszowice

8. Właściciel i jego adres

Klasztor Karmelitów Bosych

9. Użytkownik i jego adres

jw.

10. Rejestr zabytków

A-197 decyzja z dnia 20.10.1970 r.

Zakon Karmelitów Bosych powstał jako odłam zakonu karmelitów o surowszej regule, po reformie rozpoczętej w 1580 r. przez św. Teresę z Ávila i św. Jana od Krzyża. Celem reformy był powrót do pierwotnej reguły. Do Polski sprowadzeni zostali w 1605 r. Pierwszy klasztor założyli w Krakowie, pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (obecnie szpitalny św. Łazarza). W 1617 r. utworzona została samodzielna polska prowincja, a w 1734 r. litewska. Przed rozbiorami zakony karmelitańskie liczyły łącznie 28 klasztorów z 400 zakonnikami. Po kasatach rozbiorowych pozostał tylko klasztor w Czernej. W 1629 roku wojewoda tarnowski Jana Tęczyński przeznaczył teren na budowę eremu. Powstało wtedy 12 osobnych domków - pustelni, otoczonych cztero kilometrowym kamiennym murem. Kościół powstał z fundacji Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, wojewodziny krakowskiej w 2 ćw. XVII w. Budowa kościoła wraz z jednym ze skrzydeł klasztoru trwała w latach 1631- 40. Kościół i klasztor ufundowany został jako erem i początkowo przeznaczony był wyłącznie dla pustelników. Klasztorny kościół św. Eliasza konsekrowano w 1644 roku. Aż do 1805 klasztor był pustelnią i wierni nie mieli do niego wstępu. Po wyłączeniu kościoła spod klauzury Czerna stała się miejscem kultu św. Rafała Kalinowskiego i Matki Boskiej Szkaplerznej.

Sytuacja: kościół położony w centrum zespołu klasztornego OO. Karmelitów. Kompleks znajduje się w Dolinie Eliaszkówki i niemal z wszystkich stron otacza go rezerwat przyrody Dolina Eliaszkówki. Usytuowany jest na stoku wzgórza o wysokości 430 m n.p.m., porośniętego lasem. Cały teren o powierzchni 8 ha pierwotnie otoczony był murem o długości 4 km i wysokości 2,5 m, wzniesionym w latach 1640-1672, którego ruiny zachowały się do dziś.

Materiał i konstrukcja: kościół murowany, ceglany z użyciem kamienia w fundamentach, tynkowany. Sklepienia kolebkowe z lunetami, na gurtach. Na skrzyżowaniu nawy i transeptu krzyżowe. Chór zakonny, zakrystia i skarbiec nakryte sklepieniem klasztornym. Dach nad korpusem nawowym i prezbiterium dwuspadowy, o konstrukcji tradycyjnej więźby, płatwiowo – krokwiowej, o wspólnej kalenicy, kryty blacha miedzianą. Wieża nakryta barokowym, cebulastym hełmem.

Rzut: wzniesiony na planie krzyża łacińskiego, wpisanego w czworobok założenia klasztornego. Ramiona krzyża połączone ze skrzydłami klasztoru za pomocą budynków umieszczonych w przedłużeniu transeptu, nawy i prezbiterium. Orientowany, jednonawowy z transeptem W przedłużeniu nawy prostokątne prezbiterium o szerokości równej szerokości nawy. Korpus nawowy dwuprzęsłowy, prezbiterium jednoprzęsłowe. Wejście do kościoła prowadzi korytarzem ze skrzydła zach. W przedłużeniu prezbiterium chór zakonny. Za nim od wsch. dwukondygnacyjna wieża, czworoboczna w obrębie pierwszej kondygnacji i ośmioboczna w górnej partii. W przedłużeniu ramion transeptu od strony pd. prostokątna zakrystia, a od pn. skarbczyk.

Bryła: wysmukła, zwarta, nakryta dachem dwuspadowym. Na skrzyżowaniu nawy i transeptu barokowa wieżyczka na sygnaturkę.

Elewacje: tynkowane, ze skromnym detalem architektonicznym. Elewacje ustawione na niskim kamiennym cokole, bez rozczłonkowań, zwieńczone belkowaniem i gzymsem podokapowym podpartym na kamiennych konsolach. Ramiona krzyża zwieńczone trójkątnymi szczytami z okulusami. Otwory okienne w formie stojących prostokątów, osadzone w glifach, zamknięte odcinkowo. Okna w skromnych opaskach tynkowych, z parapetami z dachówki ceramicznej, o wielopodziałowej ślusarce. Wieża połączona z kościołem na poziomie parteru i dodatkowym mostkiem na wysokości szczytu prezbiterium.

Wnętrze: zasadniczo jednoprzestrzenne, ściany rozczłonkowane lizenami. W krzyżu kościoła lizeny zdwojone. Nad lizenami belkowanie W ścianach bocznych prezbiterium oraz czołowych transeptu marmurowe konchy. Dekoracja stiukowa skromna, geometryczna. We wnętrzu dominuje czarny marmur. Posadzka kamienna

Wyposażenie: cztery portale marmurowe, zach. z herbem Topór i dwugłowym orłem, dwa we wsch. murze prezbiterium, uszate z herbem Topór, flankowane wolutami; ołtarze marmurowe, wczesnobarokowe, główny z 1640 r. z obrazem przedstawiającym Św. Eliasza karmionego przez orła, domniemane autorstwo Tomasza Dolabelli. Ołtarze boczne z 1657r. Osiem płyt nagrobnych: J. Agnieszki z Tenczynka Firlejowej, Wawrzyńca Gembickiego, oraz zmarłych zakonników.

Instalacje: elektryczna, grzewcza, alarmowa

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
2800 m ³	400 m ²	sakralne	sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.)		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
Brak udokumentowanych prac		Bardzo dobry	
		20. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		brak, bieżące utrzymanie obiektu	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Kronika klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Czernej, AKC 6
O. Jan Kanty Osierda, Czerna, AKC 11

22. Bibliografia

Wanat Benignus Józef, Maryjne sanktuarium Karmelitów Bosych w Czernej: przewodnik, wyd. Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, Kraków, 1981

Polaczek Stanisław, Powiat Chrzanowski w W. Ks. Krakowskim: monografia historyczno-geograficzna, wyd. II, Chrzanów, 1914.

Myczkowski Zbigniew, Erem w Czernej-wybitny przykład dawnej myśli urbanistycznej [w:] Teka Komisji Urbanistyki i Architektury, nr XVI, R. 1982.

Kornecki Marian, Fischinger Andrzej, Lepiarczyk Józef, Chrzanowski Tadeusz, Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, z. 7, Województwo Krakowskie, Warszawa, 1971.

Brykowska Maria, Pustelnia w Czernej [w:] Biuletyn Historii Sztuki, nr XLIII, 2, R. 1981

23. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

J. Forster, drzeworyt z widokiem kościoła poł. XVII w

Z. Fogiel, akwarela z widokiem placu kościelnego, 1787

24. Uwagi różne

25. Opracowanie karty ewidencyjnej (data i podpis)

tekst..... mgr inż. Ludomir Książek
.....10.2010 r.....
(data i podpis)

plany,
rysunki.....jw.....
(data i podpis)

zdjęcia
fotograficzne.....jw.....

.....
(data i podpis)

miejsce przechowywania negatywów :

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1. wkładka 1
2. wkładka 2

1. Miejscowość	CZERNA	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) oraz adres KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ELIASZA	6. Zawartość wkładki FOTOGRAFIE
2. Gmina	KRZESZOWICE		
3. Powiat	KRAKOWSKI		
4. Województwo	MAŁOPOLSKIE		

Fot. 1

Fot. 2

Fot. 3

Fot. 4

Fot. 5

Fot. 6

Fot. 7

1. Miejscowość	CZERNA	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) oraz adres	6. Zawartość wkładki
2. Gmina	KRZESZOWICE		
3. Powiat	KRAKOWSKI		
4. Województwo	MAŁOPOLSKIE		
		KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ELIASZA	FOTOGRAFIE

Fot. 8

Fot. 9

Fot. 10

Fot. 11

Fot. 12

Fot. 13

Fotografie

1. Elewacja zach.	8. Ołtarz główny
2. Elewacja pd.	9. Ołtarz boczny pn.
3. Hełmy sygnaturki i wieży	10. Ołtarz boczny pd.
4. Wnętrze kościoła	11. Detal ołtarza bocznego pd.
5. Prezbiterium i transept	12. Portal wejściowy
6. Chór	13. Wejście od strony korytarza klasztorного
7. Sklepienie kościoła	